

Kerecsi Ágnes: Obi-ugor viseletek (Ob-ugrian costume).
Catalogi Musei Ethnographiae /A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 17.
Budapest, 2010.
Megjelent: Finnugor Világ XVI/1: 32–34.

Reprezentatív kiállítású, gazdag tartalmú kötetet jelentetett meg a Néprajzi Múzeum. Obi-ugor gyűjteményének – az 1200 tárgyat tartalmazó együttes Oroszországon kívül a második legnagyobb, csak a finnek rendelkeznek nagyobb kollekcióval – kétszázötvennek a képét és részletes dokumentációját közli, azokat, melyek a viselettel kapcsolatosak. A múzeumban őrzött egyéb anyag (halász- és vadászeszközök, rituális célú tárgyak) katalógusai később fognak megjelenni.

A kötet szerzője-szerkesztője Kerecsi Ágnes, a Néprajzi Múzeum obi-ugor gyűjteményének gondozója. Ezzel Kodolányi János munkáját folytatja, aki korábban számos publikációban mutatta be a gyűjtemény egyes darabjait.

Ha megfigyeljük, hogy mikor, milyen módon kerültek az egyes tárgyak a múzeumba, a magyarországi obi-ugor kutatások története is kirajzolódik előttünk. A tárgyak többsége a 19. századból származik. A kutatók első fecskéje Reguly Antal volt az 1840-es években, őt követte néhány évtized múlva Munkácsi Bernát és Pápai Károly, majd Pápay József és Jankó János. A katalógusban bemutatott tárgyak többségét, 182 darabot ez az öt utazó hozta haza.

A 20. század elejétől hosszú szünet következett mind a kapcsolatokban, mind a gyűjtemény gyarapodásában. Az 1990-es évekig csak ritkán, esetlegesen került egy-egy darab a gyűjteménybe. A Szovjetunió felbomlása után azonban újból megnyílt az utazások lehetősége, megélénkültek a kapcsolatok, s – a múzeum anyagi lehetőségeinek függvényében – a gyűjtemény is tovább gyarapodott.

A pazar kiállítású kötet kétnyelvű. Mind a bevezető tanulmány, mind a képek melletti tárgyleírások olvashatók magyarul és angolul. A bevezető tanulmányban Kerecsi Ágnes bemutatja a két obi-ugor népet, a hantikát és a manysikát – akiket a 19. századi utazók még osztjákokként és vogulokként emlegettek, de ma úgy is igyekszünk kifejezni irántuk érzett tiszteletünket, hogy az általuk is használt, ún. belső nevükön nevezzük őket. Az obi-ugorok történelmének, életmódjának bemutatása természetes módon folytatódik a viselet leírásával, a következő csoportosításban: férfiak, nők és gyermekek viselete, téli és nyári ruházat, sapkák, kesztyűk és öltözképzésszítók – ez utóbbihoz tartoznak az övek és az ékszerek. A tanulmányban szó esik az öltözékek alapanyagáról, ami régebben főként halbőr vagy állatprém volt, esetleg csalánszövet, ezt egészítette ki később az egyéb textília. Olvashatunk a készítési módokról, láthatunk szabásmintákat is. Minden apró részletre kiterjedő, alapos tanulmányához a szerző saját tereptapasztalatain kívül felhasználta a bőséges oroszországi néprajzi szakirodalmat is.

A kötet második részében, a tulajdonképpeni katalógusban egyenként ismerkedhetünk meg a mintegy 250 tárggyal. A gyönyörű színes képek mellett ott van a részletes dokumentáció, mely részben a tárgyak gyűjtőitől származik, részben a muzeológustól, aki leltárba vette az egyes tárgyakat, s végső soron a kötet szerzőjétől, akinek rendet kellett vágnia az esetenként ellentmondásos információk között. Mindenképpen meg kell említenünk a fotók készítőinek a nevét is: Roboz László és Sarnyai Krisztina. Nekik is, valamint a kötet grafikai tervezőjének, Gerhes Gábornak köszönhető, hogy színekben és mintákban tobzódó, szemet gyönyörködtető könyvet tarthatunk a kezünkben, mely ékes bizonyítéka a zord szibériai éghajlaton, a jég hátán is megélni képes nyelvrokonaink életrevalóságának, s nem utolsó sorban a hanti és manysi nők kezűgyességének, évszázadok óta kifinomult szépérzékének. Tanulhatunk tőlük.

A kötetben, a tanulmány illusztrációiként szerepelnek a kutatók terepen készült fotói is. Nagyszerűen kiegészítik egymást Pápai Károly a Jankó János archív képei és Kerecsi

Ágnes mai fotói. Ez utóbbiak eredetileg színes filmre készültek, de itt, a katalógusban – nagyon helyesen – fekete-fehérben jelennek meg, mint az archív fotók is. A képekből kiderül, hogy százötven év alatt változott is a viselet, meg nem is. Különösen a téli viselet őrződött meg változatlanul, hiszen a mínusz 40 fokon csak a hattyúprémmel bélelt dupla rénbunda nyújt valódi védelmet. Melegebb időben már csak a nők hordják hagyományos öltözküket. Ezt egy hanti ismerősöm így fogalmazta meg: „Rólunk, férfiakról csak télen látszik, hogy hantik vagyunk, nyáron olyan ruhában járunk, mint az oroszok”.

Ismertetésem végén szeretném felhívni a kedves olvasó figyelmét egy apró, de annál mélyebb értelmű részletre. A kötet 37. oldalán látható Kerezi Ágnes fotója, mely a Nagy-Jugan folyó mentén készült, 1992-ben. A bal szélén álló asszony lábán lévő gumicsizmát én 1977-ben vettem Helsinkiben a Nokia gyár (mely akkor még csak gumicsizmákat gyártott) őszi kiadásán. Úgy látszik, a Nokia a csizmakészítést is komolyan vette, mert ez a lábbeli huszonöt évnyi viselés után is alkalmas volt arra, hogy elvigyem az expedícióba 1992 nyarán. Ott viszont annyira megtetszett Kurlomkina asszonynak a citromsárga, fényvisszaverős szélű csizma, hogy elkunyerálta tőlem, így a finn csizma részévé vált a hagyományos hanti viseletnek, amit ez a katalógus örök időkre dokumentál.

Csepregi Márta